

Sorbán Kinga

VESZÉLYEK A VILÁGHÁLÓN

Az online platformok szerepe
a modern büntetőjogban

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Sorbán Kinga
VESZÉLYEK A VILÁGHÁLÓN

Sorbán Kinga

Veszélyek a világhálón

Az online platformok szerepe
a modern büntetőjogban

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Budapest, 2024

A mű az NMHH-val kötött, EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

Szakmai lektor

Mezei Kitti

Kiadja a Nemzeti Közszerológati Egyetem

Ludovika Egyetemi Kiadó

A kiadásért felel: Deli Gergely rektor

Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.

Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu

Felelős szerkesztők: Karácsony Fanni, Inzsöl Kata

Olvasószerkesztők: Fülöp Éva, Szabó Ilse

Korrektor: Bujdosó Hajnalka

Tördelőszerkesztő: Tihanyi József

DOI: <https://doi.org/10.36250/01201>

ISBN 978-963-653-100-3 (nyomtatott)

ISBN 978-963-653-101-0 (elektronikus PDF)

ISBN 978-963-653-102-7 (ePub)

© Sorbán Kinga, 2024

© A kiadó, 2024

Minden jog védve.

Tartalom

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK	7
A kötet szerkezeti felépítése	15
II. FOGALMI ALAPOK	19
Informatikai alapfogalmak	19
Az internet architektúrája és rétegei	24
Az informatikai bűnözéssel kapcsolatos fogalmak – bűncselekmények számítógépes környezetben	26
Az online tér szereplői	33
III. AZ INFORMATIKAI BŰNÖZÉS NEMZETKÖZI KÖRNYEZETE	57
Az informatikai bűnözés rövid története – avagy hogyan lett a számítógép napjaink egyik legnagyobb nemzetközi bűnüldözési kihívása?	58
Az informatikai bűncselekmények nemzetközi jogi forrásai	65
Az informatikai bűncselekmények elleni fellépés európai dimenziói	72
Az informatikai bűncselekmények elleni fellépés az Egyesült Királyságban, Franciaországban és Németországban	III
Informatikai bűncselekmények az Egyesült Államokban	131
IV. AZ INFORMATIKAI BŰNCSELEKMÉNYEK MAGYARORSZÁGON	149
Az informatikai bűncselekmények magyarországi története	149
Az informatikai bűncselekmények szabályozása a magyar jogban	154
Tisztán informatikai bűncselekmények	156
Információs rendszer és adatok elleni bűncselekmények	157

Az információs rendszerrel kapcsolatos bűncselekmények	185
Tartalom-bűncselekmények	215
V. ONLINE FENYEGETÉSEK A BÜNTETŐJOG HATÁRÁN	261
A szexuális tartalmakkal kapcsolatos visszaélések	262
A cyberbullying ezer arca	281
A valótlan közlés, a hamis hír (fake news) és a félretájékoztatás (disinformation) mint büntetőjogi probléma	295
Gyilkosság és erőszak a kibertérben	306
Online terror – az internet terrorista célú használatának szankcionálása	317
VI. AZ INFORMATIKAI BŰNCSELEKMÉNYEK NYOMOZÁSÁNAK EGYES KÉRDÉSEI	331
A digitális bizonyíték fogalma és forrásai	332
A digitális bizonyítékok megszerzése és megőrzése	341
Speciális eszközök a malware-ek felderítésében	347
Speciális eszközök a határokon átnyúló kiberbűncselekmények nyomozásában	354
VII. AZ INTERNETES KÖZVETÍTŐ SZOLGÁLTATÓK SZEREPE ÉS FELELŐSSÉGE	
A KIBERBŰNCSELEKMÉNYEK FELDERÍTÉSÉBEN ÉS NYOMOZÁSÁBAN	369
A büntetőeljárás egyéb szereplőinek helyzete az új Be. rendelkezéseinek tükreében, a közvetítő szolgáltatók büntetőeljárásbeli pozíciója	371
Az internetes közvetítő szolgáltatók részvétele az egyes kényszerintézkedések végrehajtásában	372
Az internetes közvetítő szolgáltatók felelőssége harmadik személyek jogellenes tartalmaiért	388
A társadalmi felelősségvállalás és a platformok magánszabályozásának szerepe a tartalom-bűncselekmények elleni fellépésben	397
Az online platformok által alkalmazott mesterségesintelligencia-alapú tartalommoderálás szabályozási kérdései	413
VIII. PRO FUTURO – ADALÉKOK EGY JÖVŐBELI SZABÁLYOZÁSI KONCEPCIÓHOZ	431
A büntető anyagi jog reformja	433
A büntetőeljárás-jog reformja	435
<i>Felhasznált források és irodalom</i>	441

I. Bevezető gondolatok

Az internet mint a számítógépeket összekapcsoló globális hálózat az 1990-es évekbeli kommercializálódása óta szerves része a mindennapjainknak. Ma már sem a magán-életünket, sem a munkavégzést nem tudjuk elképzelni az internet és az ezerféle összekapcsolt eszköz nélkül. Nem túlzás azt állítani, hogy az internet kinyitotta a világot: a szórakoztatás, tájékozódás és a tájékoztatás, a vásárlás és a kapcsolattartás új dimenzióit tárta fel a nap 24 órájában elérhető, valós idejű kapcsolatot biztosító, az egész bolygót behálózó rendszer. Számtalan előnye mellett azonban a világháló szélesre tárta a kaput a bűnözés számára is.

Régi bűncselekmények jelentek meg új formákban (például az online zaklatás), és újfajta magatartásokról vált nyilvánvalóvá, hogy kriminalizálásukra a társadalom védelme miatt szükség van (például az információs rendszer vagy adat megsértése esetében). Az online jogsértések folyamatosan jelentkező nagy kihívások elé állítják a jogalkotókat és a jogalkalmazókat egyaránt. Ahogy Koltay András is felhívja rá a figyelmet,¹ az internetes jogsértő cselekmények egy részét, például a gyűlöletbeszédet ma is olyan törvények kezelik, amelyeket nem kifejezetten az online környezetre alkottak. Az internetes jogsértéseket tehát a jogalkalmazók igyekeznek a meglévő tényállások keretei közé szorítani, amennyiben ez lehetséges. A már létező szabályok azonban nem minden esetben alkalmazhatók az online környezetben, folyamatosan jelennek meg olyan új magatartások, amelyek nem illeszkednek egyik tényállás keretei közé sem (tipikusan ilyen a köznyelvben bosszúpornónak nevezett jelenség, amely

¹ KOLTAY 2019b: 98.

a korábbi partnerek által, a sértett hozzájárulása nélkül közzétett szexuális felvételeket takarja). A büntetőjogban a *nullum crimen sine lege* alapelvéből következően kizárt az analógia alkalmazása, a jogalkalmazó számára tehát nem adott a lehetőség, hogy a különböző cselekmények releváns tényállási elemeit összeválogatva jogot alakítson.

A dinamikusan fejlődő technológia és a változó magatartások folyamatos megújulásra sarkallják a szabályozást, ami egy komoly jogpolitikai dilemmát is felvet: ha a jog rugalmasan alkalmazkodik a gyorsan változó életviszonyokhoz, képlekenynyé válik, ami a jogbiztonság szempontjából nemkívánatos. Ha viszont nem szabályoz időben egy jelenséget, akkor nem tesz eleget intézményes védelmi kötelezettségének. A dilemma nem csak a büntetőjog megújulásával összefüggésben merült fel, az 1980-ban leírt *Collingridge-dilemma* szerint a szabályozási probléma az, hogy egy új technológia hatásait nem lehetséges pontosan megbecsülni addig, amíg az teljesen ki nem fejlődött és nem vált széles körben alkalmazottá, viszont ha az adott technológia már elterjedt, nehéz szabályozás útján kezelni a problémáit és változást indukálni.² A Collingridge-dilemmát erősíti a Larry Downes által 2009-ben megfogalmazott fejlődés üteméből eredő probléma, az úgynevezett *pacing problem*, amely a fő nehézséget abban ragadja meg, hogy a technológia exponenciális ütemben változik, de a társadalmi, gazdasági és jogi rendszerek csak korlátozottan.³

A büntetőjogra vetítve e dilemmákat az elhamarkodott szabályozás folyamatosan változó magatartások esetében azzal a következménnyel is járhat, hogy mire az új magatartási szabályt elfogadják, és az alkalmazhatóvá válik, a jogalkotás indokául szolgáló cselekmény már rég nem releváns, „kiment a divatból”, vagy éppen egészen új módon valósul meg. Az internethasználat kezdeti időszakában gyakoriak voltak az úgynevezett betárcsázós csalások, illetve a gépidőlopás, a széles sávú internet kereskedelmi szolgáltatássá válásával azonban ezek a magatartások teljesen eltűntek. Alapvető fontosságú tehát annak meghatározása, hogy szükséges-e, és ha igen, mikor az újfajta ártalmas magatartásokat szankcionálni, és mikor elégséges a már meglévő szabályok egyszerű adaptálása az új életviszonyokhoz. Egyesek, például Dobrocsi Szilvia és Domokos Andrea egyenesen azt a kérdést teszik fel, hogy szükség van-e „digitális büntető törvénykönyvre”?⁴

Az ártalmas online jelenségek elleni fellépés kirakósának a büntetőjog azonban csak egy darabkája. Az újonnan megalkotott szabályok nem üres térbe érkeznek, és a már meglévő szabályok sem steril környezetben léteznek, a büntető anyagi és eljárásjogra így

² COLLINGRIDGE 1982.

³ DOWNES 2009.

⁴ DOBROCSI–DOMOKOS 2018: 50.

több más jogág szabályai is hatással vannak. A büntetőjog, ahogyan az Alkotmánybíróság 30/1992. (V. 26.) határozata is megfogalmazza, a „jogrendszer egészének szankciós záróköve”, vagyis „a jogi felelősségi rendszerben az *ultima ratio*”. A technológia által megteremtett új, ártalmas magatartások kriminalizálását ennek megfelelően szigorú mérce alkalmazásával kell vizsgálni az alkotmányos célok és értékek mindenkor szem előtt tartása mellett. Az új internetes magatartások büntetőjogi fenyegetettségének meghatározása előtt tehát számításba kell venni, hogy milyen más jogágak szankciói jöhetnek szóba. Online tartalomközlések esetén felhívhatók a polgári jog személyiségvédelemmel kapcsolatos szabályai (a képmáshoz való jog vagy a személyes adatok védelméhez való jog), vagy a médiajog tartalomkorlátozással összefüggő rendelkezései (például a pornográf tartalmak korlátozása a kiskorúak védelme érdekében).

Mivel a tartalomközlések büntetőjogi fenyegetettsége minden esetben érinti a szólásszabadsághoz való jogot, az újonnan megjelenő ártalmas közlések kriminalizálásának szükségességéről szóló állásfoglaláshoz tárgyalni szükséges a szóláskorlátozás alapjogi aspektusait. Lehetnek ugyanis olyan esetek, ahol a véleménynyilvánítás szabadságához való jog védelme erősebb társadalmi érdek, mint a sérelmes tartalomközlések kriminalizálása. A szólásszabadsághoz való jogot érintő újfajta ártalmas online tartalomközlések esetén a kötet rámutat arra, hogy mikor korlátozható a véleménynyilvánítás szabadsága a büntetőjog eszközeivel. Mivel a büntető törvénykönyvben már szereplő, a szólásszabadság jogát korlátozó tényállások esetében az Alkotmánybíróság, az Európai Unió Bírósága (EUB), valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) már mélyrehatóan elemezték a korlátozhatóság lehetséges eseteit, a rendelkezésre álló bírósági esetjog bemutatása elengedhetetlen ahhoz, hogy az újfajta közlések esetében megfelelően vonhassuk meg a véleménynyilvánítás büntetőjogi eszközökkel való korlátozhatóságának határait.

Nem mehetünk el szó nélkül a magánszabályozás jelentősége mellett sem, mivel egyes online szolgáltatók (így a videómegosztóplatform-szolgáltatók vagy a közösségi-média-platformok) felhasználási feltételeikben maguk is megfogalmaznak tilalmakat és korlátozásokat, befolyásolva a platformokat használó jogalanyok, a felhasználók magatartását. Az online közvetítő szolgáltatók szabályzatai által tiltott tartalmak köre nem teljesen esik egybe a büntetőjogi szankcióval fenyegetett tartalmak körével, ami a védelmi szintek között disszonanciát eredményez. Ha átolvassuk néhány szolgáltató közösségi iránymutatásait, láthatjuk, hogy a tiltott tartalmak nem mindegyike jogsértő (például a Meta és az ahhoz tartozó Facebook és Instagram a meztelenség minden formáját tiltják), vannak ellenben olyan tartalmak, amelyek terjesztése nem ütközik a platform felhasználási feltételeibe, közzétételük mégis bűncselekménynek

minősül, aminek oka részben a jogrendszerek különbözősége és az, hogy az amerikai óriásvállalatok a szólásszabadsághoz való jogot kiemelten kezelik, részben pedig a platformimmunitás. A szabályozás egyik nagy kérdése, hogy a platformok magánszabályozása képes-e nyomást gyakorolni a szuverén nemzeti jogalkotóra és befolyásolni a nemzeti szabályokat, akár a büntetendővé nyilvánított magatartások körét. A kötet összeveti az uniós és a magyar szabályokat a platformok által bevezetett szabályrendszerrel annak érdekében, hogy feltárja az esetleges ellentéteket, szűrkezőnakat.

Az előbbiekben leírtak vélhetően jól érzékeltetik, hogy az online tér egyes cselekményei nem vizsgálhatók pusztán egy jogág szemüvegén keresztül. Ha csak az anyagi büntetőjog lencséjén keresztül tekintenénk az online tér jogellenes és ártalmas magatartásaira, könnyen elveszhetnek fontos összefüggések, amelyek a jövőbeli szabályozás szempontjából értékesek lehetnek. Éppen ezért jelen kiadvány – noha magára főként büntetőjogi írásként tekint – nem szorítkozik csupán a büntető anyagi jog szabályainak ismertetésére és elemzésére, hanem teljes képet rajzol a vizsgált magatartásokról és az egyes jogágak metszéspontjában eredő dilemmákról.

A tárgyalt téma szempontjából nem csak a különböző tiltást megfogalmazó anyagi jogi normáknak van jelentőségük, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a büntetőjog célja a társadalom védelme, a generális és speciális prevenció. E célok megvalósítását szolgálja a büntetőeljárás, amelynek célja az elkövető felelősségre vonása. Ezt a célt az internet több tekintetben is megnehezíti. Az online kommunikáció lehet anonim és titkosítható, ami megnehezíti az informatikai bűncselekmények elkövetőinek azonosítását és a cselekmény felderítését. Az internetes bűnözés globális jelenség, amely nincs tekintettel az országhatárookra, ez pedig a sikeres felelősségre vonás akadályja lehet. Az Európai Unió és az Európa Tanács a tagállami büntetőjogi szabályokat ugyan közelítették egymáshoz – az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezménye (a továbbiakban: Cybercrime Egyezmény)⁵ meghatározza és büntetni rendeli az informatikai bűncselekmények jelentős részét –, az egyes országok eltérő jogi hagyományainak és kultúrájának következtében azonban még napjainkban is előfordulnak jelentős különbségek. Markánsabban vannak jelen ezek a különbségek harmadik országok vonatkozásában. Az Egyesült Államok a véleménynyilvánítás szabadságát az európai jogrendszereknél, köztük a magyarnál is, fokozottabban védi. Nem számít bűncselekménynek például

⁵ 2004. évi LXXIX. törvény az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményének kihirdetéséről.

a rágalmazás, a becsületsértés, sem pedig a holokauszttagadás. Ezek a különbségek megnehezítik a nemzetközi jogérvényesítést, hiszen azért a közlésért, amelyet egy magyar felhasználó felháborítónak és sértőnek talál, egy amerikai felhasználó lehet, hogy semmilyen formában nem vonható felelősségre.

Az ilyen akadályok nemcsak az eljárásokra hatnak, hanem az azok alapját képező anyagi jogi szabályokra is hatást gyakorolhatnak, mivel kérdéses, hogy érdemes-e fenntartani az online környezetben alkalmazhatatlanná váló nemzeti szabályokat. Különösen igaz ez az olyan cselekmények esetében, amelyek dekriminalizálása már az online jogérvényesítés akadályaitól függetlenül is felmerült a magyar jogi gondolkodásban. Ilyen a rágalmazás és a becsületsértés, amelynek a dekriminalizálását Sajó András már 2005-ben is sürgette.⁶

Ennek ellentettje is felmerülhet problémaként, amikor nemzetközi jogi kötelezettségtől függetlenül egy más országban alkalmazott szabályozási megoldás elfogadására vagy átvételére kényszerül a magyar jog. Mivel az online kommunikáció piacvezető vállalatai többségükben a Szilícium-völgyben telepedtek le, az Egyesült Államok befolyása merülhet fel, amely az online platformokra irányadó szabályokon keresztül gyakorol hatást több más ország jogrendszerére. Az ilyen szabályok azonban a magyar jogban alapvetően idegenek lesznek, és mivel az egyes jogintézmények nem, vagy csak részben feleltethetők meg egymásnak, nem illeszkednek a hosszú idő alatt kimunkált dogmatikai rendszerbe.

Az eltérő szabályozási környezet mellett a felelősségre vonásnak egyéb akadályai is lehetnek. Az informatikai bűnözés olyan terület, amelynek a kezeléséhez a legtöbb esetben különleges szakértelem, határokon átnyúló kooperáció és hatalmas erőforrások szükségesek, amelyeket egyetlen nemzeti szerv sem képes önmagában biztosítani, egyes piaci szereplők azonban igen. Az internetes bűncselekmények nem valósíthatók meg egy vagy több közvetítő szolgáltatás használata nélkül, e szolgáltatók tevékenysége valójában átszövi az elkövetést, mivel a szolgáltatás lényegében a közeg, amelyben a cselekmény megvalósul. Az információs rendszerekbe betörő hackereknek is szükségük van internetkapcsolatra, amelyet az egyszerű hozzáférés-szolgáltatók (*mere conduit*), közismertebb nevükön internetszolgáltatók biztosítanak. Komplexebb a helyzet a tartalomközléssel megvalósuló bűncselekmények esetében, ahol az elkövetés jellemző helye a közösségi média (például Facebook) vagy valamilyen videómegosztóplatform-szolgáltatás (például YouTube), ahol a tárhelyszolgáltatóknak

⁶ Sajó 2005: 3–6.

(*hosting service provider*) lehet nagy szerepe a jogsértések felismerésében és megszüntetésében. Ebből kiindulva a kötet külön hangsúllyal tárgyalja, hogy az egyes cselekmények esetében az online közvetítő szolgáltatók mely pontokon és hogyan tudnak beavatkozni a jogsértés megszüntetése érdekében.

Felismerve e szolgáltatók különleges pozícióját, több jogrendszer igénybe veszi vagy kifejezetten előírja segítségüket a nyomozásban, valamint az egyes tartalommal kapcsolatos kényszerintézkedések végrehajtásában. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) több segítő, támogató jellegű kötelezettséget telepít az egyes internetes közvetítő szolgáltatások nyújtóira. Az egyszerű hozzáférés-szolgáltatók (internetszolgáltatók) kötelesek közreműködni az olyan leplezett eszközök alkalmazásában, mint az online kommunikáció lehallgatása, vagy az elektronikus adatokhoz való hozzáférés ideiglenes vagy végleges megakadályozása (weblapok blokkolása), a tárhelyszolgáltatók pedig kötelezhetők a tartalmak eltávolítására, de akár a jogsértéssel gyanúsított felhasználó IP-címének a kiadására is. Több olyan online térben megvalósuló bűncselekmény létezik, amelynek a kezelése a szolgáltató bevonása nélkül kivitelezhetetlen volna, az igazságszolgáltatási rendszer tehát képtelen elkerülni, hogy az eljárások során erőteljesen támaszkodjon az említett piaci szereplőkre. E szereplőknek azonban a büntetőeljárásbeli helyzete nem pontosan tisztázott, a Be. ugyanis nem határoz meg külön eljárásjogi pozíciót a közvetítő szolgáltatók számára. A sikeres kooperáció érdekében elengedhetetlen az állami és magánszereplők viszonyrendszerének konkretizálása nemcsak magyar, hanem nemzetközi szinten is. Noha sok olyan eljárási cselekmény van, amelyben a nyomozó hatóságok segítséget várnak piaci szereplőktől, az eljárások során a vállalatok nem mellérendelt pozícióban működnek, hanem alárendelt helyzetben vannak, ahol az állam a szabályozó, a szolgáltató pedig a szabályozott jogalany. Ez a szabályozotti pozíció különösen érdekes azokban az esetekben, amelyekben egyébként a piaci szereplő van erőfölényben, mert például a kezelésében található a bizonyításhoz elengedhetetlen adatok, vagy mert külföldön letelepedett szolgáltató, amelyre a magyar joghatóság nem terjed ki. Nem elhagyható feladata tehát jelen kiadványnak az állam és a nyomozásban közreműködő piaci szereplők közötti viszonyrendszer feltérképezése, hiszen ez kulcsfontosságú eleme a sikeres eljárások lefolytatásának.

A közvetítő szolgáltatóknak nemcsak a szerepe, de a felelőssége sem pontosan rendezett. Az internetes kommunikáció tömegessé válásának hajnalán a jogrendszerek immunitást biztosítottak a közvetítő szolgáltatást nyújtó szolgáltatóknak, vagyis nem kellett viselniük a felelősséget a harmadik személyek által, a szolgáltatásuk felhasználásával elkövetett jogsértésekért. A felelősség e szolgáltatók vonatkozásában

nem kimondottan büntetőjogi felelősséggént jelenik meg, hanem jogágakon átívelő általános felelősséggént. Ilyen immunitást biztosít az amerikai Communications Decency Act (CDA) 230. §-a, és hasonló korlátozott felelősségi rendszert vezetett be Európában az Európai Parlament és a Tanács a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/EK irányelve (a továbbiakban: Eker. irányelv) is.

A paradigma hátterében az áll, hogy ezek a szolgáltatók valójában csak közvetítő szerepet töltenek be az egyének közötti kommunikációs folyamatban, így nincsenek hatással arra, hogy ki, milyen információt hoz nyilvánosságra, vagy terjeszt. Ez a feltevés azonban napjainkban megdőlni látszik, mivel egyes szolgáltatók (például a közösségimédia-platformok) a passzív szolgáltatói szerepük helyett elkezdtek aktív szerepet vállalni a kommunikációs folyamat alakításában – elég csak a Donald Trump korábbi amerikai elnök és a Twitter tartalommoderálása közötti feszültségre gondolni. Mivel a platformok az információk rendszerezése, szűrése révén maguk is hatással vannak a terjesztés folyamatára, úgy helyes, ha a felelősségük is ehhez a kvázi kurátori szerephez igazodik. Európában és az Egyesült Államokban is egyre gyakrabban jelennek meg a szabályozási diskurzusokban olyan elképzelések, amelyek a platformok fokozott felelősségét, illetve felelősség alóli teljes mentesülésének megszüntetését propagálják.⁷

Adott tehát egy olyan szolgáltatói kör, amely bizonyos esetekben felelőssé tehető a szolgáltatásban megjelenő tartalmakért és az azon keresztül átvitt információért, a büntetőeljárás során mégis a nyomozó hatóság munkáját támogató, partneri szerepet várunk tőlük. Könnyű belátni, hogy előállhat olyan helyzet, amelyben a közvetítő szolgáltató érdeke nem a nyomozó hatóságok érdekeivel, hanem az elkövetők érdekeivel egyezik (például ha bírságtól, szankciótól, üzleti hírének a romlásától tart). A szolgáltatók felelősségi rendszerét tehát úgy szükséges kialakítani, hogy a közvetítő szolgáltató érdeke azonos legyen a nyomozó hatóság érdekével, vagyis hogy ne származhasson kára abból, ha segíti az eljárást. El kell helyeznünk tehát ezeknek a szolgáltatóknak a tartalomközlésekkel kapcsolatos tevékenységét a magyar és nemzetközi jogalkotási térben. A közvetítő szolgáltatók szabályozásban, végrehajtásban és büntetőeljárásban betöltött sokszínű szerepköre nyilvánvalóvá teszi, hogy a tradicionális szabályozási megoldások – ha nincsenek is teljesen kudarcra ítélve – nem lehetnek hatékonyak egy olyan szolgáltatási környezetben, amely jellegét tekintve globálisan nyújtott szolgáltatásokra épül.

⁷ Lásd Zódi Zsolt elemzését az Eker. irányelv és a CDA 230 válságáról (ZÓDI 2023: 73–98).

Muszáj szót ejteni azokról a felforgató technológiákról is, amelyeknek néhány éve még nem sok jelentőséget tulajdonítottunk, ma azonban már nagy hatással vannak mind az iparra, mind a nemzetközi jogalkotásra. E körben érdemes említeni a mesterséges intelligenciát, amely ugyanúgy segítheti a bűnelkövetőket, mint a bűncselekmények felderítésében és megakadályozásában részt vevő szerveket. Említést tehetünk az úgynevezett sötét webről is, amelyről bonyolult titkosításra épülő architektúrájánál fogva még ma is nagyon keveset tudunk, ugyanakkor napjainkra az online feketegazdaság egyik fő működési terepévé nőtte ki magát.

Jelen kötet azt tűzte ki célul, hogy ráirányítsa a figyelmet a virtuális tér modern devianciáira, és szisztematikusan, a joggyakorlatból kölcsönzött példák segítségével hívásával áttekintő rendszerezést nyújtson az interneten előforduló jogsértő, valamint a jogellenesség mezsgyéjén egyensúlyozó ártalmas magatartásokról. A kötet centrumában az internetet használó egyén áll, az átlagpolgár, aki gyanútlanul használja az internet infrastruktúráját munkavégzésre, szórakozásra, vagy akár csak a mindennapi életvitelhez szükséges szolgáltatások beszerzése érdekében. Bizonyára többen feltették már maguknak a kérdést, sokan közülük talán egy-egy rosszabb élményen átesve, hogy milyen veszélyeket rejtethet magában a virtuális tér. E kötet ezen veszélyek világába kívánja elkalauzolni az olvasót, így a teljességre törekedve kívánja bemutatni mindazokat az ártalmakat, amelyekkel felhasználóként bármikor szembesülhetünk. Az átlagos felhasználó középpontba helyezése némiképp szűkítően hat a kötetben tárgyalt témákra, hiszen a hangsúly azokon a deliktumokon lesz, amelyekkel szinte bárki találkozhat. Azokat a cselekményeket, amelyeknek a tipikus sértettjei az államok vagy jogi személyek – például bankok vagy nagy cégek –, csak érintőlegesen tárgyalja. Kimaradnak tehát az ismertetésből az olyan cselekmények, mint a pénzmosás és a közérdekű adattal visszaélés.

Bár az online térben előforduló ártalmas cselekmények részletes ismertetésével sötét kép tárul az olvasó elé napjaink internetes kultúrájáról, a kötetnek nem célja, hogy bárkit elriasszon e technológia használatától. Éppen ellenkezőleg: jómagam azt vallom, hogy csak akkor tudunk hatékonyan fellépni az internet káros jelenségeivel szemben, ha jól ismerjük azokat, és felkészülten nézünk szembe a modern világ e kihívásával. Noha jelen kiadvány elsősorban joggal foglalkozó célközönség számára íródott, remélhetőleg más tudományterületek informatikai bűnözés iránt érdeklődő művelői is haszonnal tudják majd forgatni.

A kötet szerkezeti felépítése

Jelen kötet összesen nyolc részből áll.

A bevezető gondolatokat követően a II. rész a tárgyalt téma fogalmi alapjainak lefektetésére törekszik, amire több okból is szükség van. Egyrészt, az informatikai bűncselekmények igen speciálisak abból a szempontból, hogy azok helyes értékeléséhez nem elegendő pusztán a jogi szakzsargon ismerete. Ahhoz, hogy kellő mértékben tudjuk érzékeltetni a vizsgált problémák súlyát, illetve be tudjuk mutatni a tárgyalt szabályok háttérét és alkalmazását, elengedhetetlen az alapvető informatikai ismeretek átadása, szükség van bizonyos mértékű informatikai háttérre. Másrészt, a kötet nemzetközi szabályozási trendekre erőteljesen támaszkodó jellege miatt nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy az informatikai bűnözéssel kapcsolatos fogalmak nem egységesek. Már a kötet tárgyát értelemben vett tárgya, az informatikai bűnözés sem általános tartalommal használt fogalom, a képet pedig színesíti, hogy több hasonló, részben azonos tartalommal használt kifejezést is találunk a jelenség leírására (például számítógépes bűnözés, csúcstechnológiás bűnözés, kiberbűnözés). Ezen okokból mindenképpen szükség van a terminológiai alapok lefektetésére. Harmadrészt, a technológia és a szolgáltatók szabályozása során számtalan olyan fogalom keletkezett, amelyet a magyar jogrendszer is átvett és használ, a szabályozott szolgáltatótípusok bemutatásával így szintén e rész foglalkozik.

A III. rész külön tárgyalja az informatikai bűnözés nemzetközi, európai és amerikai történetét, illusztrálva a fejlődés dinamikáját, és rámutatva arra, hogy milyen gyorsan változnak a digitális technológiák. Mivel a magyar jog mellett az informatikai bűnözéssel több nemzetközi egyezmény és uniós jogforrás foglalkozik, e rész a téma szempontjából releváns nemzetközi instrumentumokat is bemutatja. Mivel a kötetben szereplő technológiai vállalatok nagy részének anyaszája az Egyesült Államok, az amerikai jogi gondolkodás pedig gyakran a szolgáltatók tevékenységén (például a szólásszabadsághoz való viszonyulásukon) is erőteljesen érződik, ez a rész betekintést nyújt az informatikai bűncselekmények angolszász szabályozásába. Az amerikai szabályok mellett jelen rész mutatja be a brit, a francia és a német szabályokat is.

A nemzetközi szabályozási környezet ismertetését követően a kötet rátér a hazai szabályok ismertetésére. A kötet külön részt szentel (IV. rész) az informatikai bűncselekményekkel kapcsolatos anyagi jogi szabályoknak, amely során felhívja a figyelmet arra, hogy a magyar jog szerint bűncselekményeknek minősülő deliktumokat egyes jelentős platformok hogyan kezelik, rámutat azokra a visszásságokra, amelyek a gyakorlatban

felmerülnek. A következő, V. rész tárgyalja azokat a cselekményeket, amelyek a magyar jog alapján nem minősülnek bűncselekménynek, vagy nem egyértelmű, hogy azokat pontosan melyik tényállás alá lehetne rendelni, s ennélfogva jelenleg a büntetőjog határterületén helyezkednek el.

A VI. rész a büntetőeljárás szemszögéből nézve mutatja be a platformok tevékenységeit, rámutatva a platformok büntetőeljárásbeli kötelezettségeire és lehetőségeire, felhívva a figyelmet azokra az ellentmondásokra, amelyek a platformok kötelezettségei és harmadik személyek tevékenységéért viselt felelőssége között fennállnak. Ezt követően esik szó azokról a jogon túli szabályozási megoldásokról, amelyek manapság gyakran jelennek meg az internetes ökoszisztémában (VII. rész). A platformok magánszabályozása, az ön- és társszabályozási rendelkezések nemcsak új szabályok, új eljárások megjelenését jelenti, hanem együtt jár végrehajtási jellegű szerepkörrel is: saját szabályainak megalkotásával és végrehajtásával a platform gyakorlatilag rendészeti szerepet gyakorol saját rendszerén belül. Ez a rész tárgyalja azt is, hogy az államoknak milyen lehetőségeik vannak szabályozni, illetve kontrollálni a platformok magatartását.

Az utolsó, VIII. rész azokat a területeket gyűjti csokorba, ahol elkerülhetetlen a reform. A kötet egyes részeiben leírtak alapján olyan átfogó szabályozási koncepciót kívánok felépíteni, amely a területet szabályozó nemzetközi jogi és uniós normákra figyelemmel jövőálló megoldásokat kínál az informatikai bűncselekményekkel kapcsolatos kihívásokra. E részben a büntető anyagi jogi szabályok között egyrészt olyan cselekmények pónalizálására teszek javaslatot, amelyek jelenleg nem, vagy nem a megfelelő helyen szerepelnek a büntető törvénykönyvben, másrészt bizonyos cselekmények dekriminalizálása mellett érvelek. Ez utóbbiak esetében ugyan van olyan büntető törvénykönyvi tényállás, amelynek az elemei ráillenek a tanúsított magatartásra, az elkövetés körülményei, célzata, illetve a társadalomban megváltozott életviszonyok azonban többé nem indokolják a büntetőjogi szankcióval fenyegetésüket.

A VIII. rész a büntetőeljárás-jogi rendelkezések reformját is tárgyalja. Mivel az informatikai bűncselekmények esetében az elkövetéssel gyakran több ország érintett, a büntetőeljárások egyre inkább a nemzetközi térben folynak. A büntetőeljárások sikere ennek megfelelően nem kizárólag a felderítésben és a nyomozásban részt vevő hatóságok felkészültségén és műszaki hozzáértésén múlik, hanem az országok közötti együttműködés gyorsaságán és hatékonyságán. Ahogyan látni fogjuk ezt a területet, legyen szó akár a virtuális térben keletkezett bizonyítékok megőrzéséről és átadásáról vagy a jogsértő információk eltávolításáról a hálózatról, egyre

inkább szupranacionális szinten szabályozott. A fő kihívást ez esetben tehát nem is a szabályok megalkotása jelenti, hanem azok eredményes integrálása a hazai jogrendszerbe. Végül a záró rész a közvetítő szolgáltatónak minősülő online platformok szabályozásával kapcsolatban is igyekszik hasznos adalékokkal szolgálni a jogalkalmazás számára. Az online platformok mint az információáramlás kapuőrei fontos szerepet töltenek be az informatikai bűncselekmények, főként a tartalomközléssel megvalósított kiberbűncselekmények elleni fellépésben, tevékenységük tehát a jogalkalmazó számára semmiképp sem közömbös.